

COVID-19 Pandemisinde Yumuşak Güç Kavramının ve İlgili Tıbbi Terminolojinin Etik Olarak Değerlendirilmesi

Ethical Evaluation of the Concept of Soft Power and Related Medical Terminology in the COVID-19 Pandemic

Çağatay ÜSTÜN¹(iD), Seçil ÖZÇİFTÇİ²(iD)

¹ Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

² İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı, İzmir, Türkiye

Makale atfı: Üstün Ç, Özçiftçi S. COVID-19 pandemisinde yumuşak güç kavramının ve ilgili tıbbi terminolojinin etik olarak değerlendirilmesi. FLORA 2021;26(3):345-52.

ÖZ

2019 yılının Aralık ayında Çin'in Hubei eyaleti Wuhan kentinde ortaya çıkan ve kısaca COVID-19 olarak tanımlanan viral bir hastalığın kısa sürede pandemi şekline dönüşmesi tüm dünyada tıbbi, ekonomik, sosyal, etik dengeleri derinden etkiledi. Yaklaşık bir yıl geçmesine rağmen bu hastalığın etki gücünün artırmaya devam etmesi ve yeni mutant türlerinin ortaya çıkması bu konudaki endişeyi daha da artırmaktadır. Hastalığa ait spesifik bir tedavi protokolü oluşturma çalışmaları devam ederken, hastalığın farklı ülkelerde aşılmasının bulunarak kullanıma sunulması aşı odaklı bir yaklaşımı ortaya çıkardı. Bir süre sonra aşı üreten ülkeler ile aşığı satın alarak kullanacak ülkeler arasındaki bağlantının belli noktalarında gündeme gelen yumuşak güç kavramı COVID-19 pandemisine farklı bir boyut kattı. Yumuşak güç ilk kez Joseph Nye tarafından 1990 yılında bulunarak kullanılmış bir terimdir. Geleneksel güç söyleminden farklı bir anlamı olan bu kavram ortaya atıldıktan kısa bir süre sonra akademisyenler ve politikacılar tarafından gündelik dilde kullanılmaya başlandı. Son yıllarda güç ve etkinin birbirine bağlanmasıyla bu kavram belirgin bir amaca yönelerek yeni bir etkileme anlayışına dönüşmüştür. COVID-19 pandemisinde yeni aşılardan bulunmaya başlamasıyla gözlemlenen aşı diplomasisi bu anlayışın bir tanesidir. Aşı diplomasisinin bir tür yumuşak güç şeklinde kullanılarak ülkeler arası iletişimlerin sınırlarına dahil edilmesiyle yeni dengelerin COVID-19 üzerinde oluştuğu görülmektedir. Bu çalışmada COVID-19 pandemisiyle gündeme gelen yumuşak güç ve bunun devamında ortaya çıkan aşı diplomasisi güncel kaynaklardan yararlanarak etik açıdan değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte yumuşak gücün COVID-19 aşılılarından sağladığı etkiyi gözlemlemek farklı değerlendirmelerde bulunmamıza olanak tanıyacaktır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; Yumuşak güç; Aşı diplomasisi; Tıp; Etik

ABSTRACT

Ethical Evaluation of the Concept of Soft Power and Related Medical Terminology in the COVID-19 PandemicÇağatay ÜSTÜN¹, Seçil ÖZÇİFTÇİ²¹Department of History of Medicine and Ethics, Ege University Faculty of Medicine, İzmir, Turkey²Department History of Medicine and Ethics, İzmir Kâtip Çelebi University Faculty of Medicine, İzmir, Turkey

Since its turn into a pandemic in a short time, a viral disease described as COVID-19 which emerged in Wuhan, Hubei has deeply affected the medical, economic, social and ethical balances all over the world. Even though it has been more than a year, the continuation of the potency of the disease and the emergence of new mutant strains further increase the concern over this issue. While efforts to create a specific treatment protocol for the disease are continuing, the availability of vaccines in different countries for the disease has led to a vaccine-focused approach. After a while, the concept of soft power, which came to the fore at certain points of the connection between the countries that produce the vaccine and the countries that will buy the vaccine, added a different dimension to the COVID-19 pandemic. The concept of 'soft power' was first introduced and used by Joseph Nye in 1990. This concept, which has a different meaning from the traditional discourse of power, started to be used in everyday language by academicians and politicians shortly after it was first used. With the interconnection of power and influence in recent years, this concept has turned into a new perspective for influence due to its turn towards a specific purpose. The vaccine diplomacy observed with the development of new vaccines for the COVID-19 pandemic is one of these perspectives. It is observed that new balances are built on COVID-19 by using vaccine diplomacy as a kind of soft power and including it within the borders of inter-country communication. In this study, the soft power which came into existence over Covid-19 and vaccine diplomacy that emerged due to the soft power were tried to be evaluated by using up-to-date sources. Observing the effect of this soft power on COVID-19 vaccines in this process will allow us to make different evaluations.

Key Words: COVID-19; Soft power; Vaccine diplomacy; Medicine; Ethics

GİRİŞ

Yeni koronavirüs salgınının tüm dünyayı bir dönüm noktasına getirdiği görülmektedir. Bu hastalığın vakası ilk olarak Aralık 2019'un sonlarında Wuhan'da kayıtlara geçti. Hastalıkla ilgili bulaşıcılığın artması üzerine Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 30 Ocak 2020'de koronavirüs salgını uluslararası öneme sahip acil bir halk sağlığı durumu olarak ilan edildi. DSÖ Genel Direktörü 11 Mart 2020'de bunun bir pandemi olarak kabul edildiğini açıkladı. COVID-19 salgını, sadece dünyadaki sağlık sisteminin yetersizliğini ortaya çıkarmakla kalmadı, aynı zamanda büyük güçler açısından dünya hegemonyasına yönelik jeopolitik bir tartışmayı da tetikledi^[1].

Bu hastalığın 2019 yılının Aralık ayından önce de var olup olmadığına ilişkin soru işaretleri halen zihinleri meşgul etmekle birlikte bununla ilgili henüz doğrulayıcı bir kanıt rastlanmadı.

Araştırmacılar viral etkenli bu hastalığın 1960 yıllarında Uluslararası Virüs Taksonomisi Komitesi (International Committee on Taxonomy of Viruses) bünyesinde alt çalışma grubu Koronavirüs

Çalışma Grubu (The Coronavirus Study Group) tarafından belirlenen koronavirüs (CoV) grubundan olduğunu belirterek, virüsü SARS-CoV-2 şeklinde nitelendirilmiş, daha sonra Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından bu virüs kısaca COVID-19 olarak adlandırılmıştır^[2,3].

Halen bir pandemi olarak dünyadaki etkisini devam ettiren ve İngiliz varyantı (B.1.1.7), Güney Afrika varyantı (B.1.351), Brezilya varyantı (VOC202101/02 (P.1) ve VUI202101/01), Hindistan varyantı (B.1.617) gibi isimlerle anılan mutant türlerinin artmasıyla bu hastalığın ne zaman ve nasıl sönmüneceği hususundaki belirsizliğin devam ettiği görülmektedir^[4,5].

COVID-19'a yönelik spesifik bir tedavi protokolü üzerinde yapılan çalışmalar devam etmekle birlikte, farklı ülkelerde bulunmaya başlanan asıların varlığı hastalığın önlenmesine yönelik umutların artmasına sebep olmaktadır.

Yapılmaya devam edilen klinik çalışmalar sonucunda 79 aşı (22'si son deneme veya onay aşamasında, 13'ü ise en az bir ülkede kullanım için) onaylanmıştır. Bunlar arasında geliş-

tirilen ve dağıtımda olanlardan dört tanesi Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde (Pfizer/BioNTech, Moderna, Oxford/AstraZeneca, Johnson & Johnson), iki tanesi Rusya'da (Sputnik V ve FBRI), beş tanesi Çin'de (SinoVac, CanSino, iki tanesi Sinopharm ve ZF2001) ve iki tanesi Hindistan'da (Covishield, yerel olarak üretilen Oxford/AstraZeneca aşısı ve Covaxin) olarak bilinmektedir^[6].

COVID-19 aşılarının bulunmasının ardından ortaya çıkan bir başka sorun, bu aşığı bulan ülkelerle bu aşığı satın alarak kullanan ülkeler arasında gelişmeye başlayan yumuşak güç kavramının belirginleşmesi ve diplomatik alanlardaki etkinliğinin artmaya başlamasıdır.

Yumuşak Güç ("Soft Power")

Güç, kişinin istediği sonuçları elde etmek için başkalarını etkileme yeteneğidir. Bunun başarılması zorlama, ikna, cazibe oluşturma gibi yöntemlerin kullanılmasıyla sağlanabilir. Yumuşak güç ("soft power") ise baskı yapılmadan çekim etkisinden yararlanarak istenilen sonuçları elde etme yeteneğidir. Yumuşak güç terimi ilk kez Joseph Nye'nin 1990 tarihli [*Bound to Lead The Changing Nature of American Power (Liderliğe Mecbur: Amerikan Gücünün Değişen Doğası)*] isimli kitabında kullanılarak, güç kavramının geleneksel görüşlerine karşı çıkan bir pozisyonda ortaya çıktı^[7].

Nye'nin bulduğu yumuşak güç kavramı sayesinde zorlamanın etkisinin önemini yitirdiği görülmektedir. Nye, kültürel ve ideolojik bilgi birikiminin karşılıklı bir iletişim gücü ortaya çıkararak ortaklaşa bir güç sayesinde bağımlılık oluşturduğunu ileri sürmüştür. Nye, yumuşak gücü kavramsallaştırdıktan sonra sert gücü ekonomik anlamda tanımlar ve tehditlere dayanan askeri gücün bunun yanında değerlendirilmesi gerektiğini belirtir. Ona göre gücün soyut olan ikinci yüzünü oluşturan yumuşak güç, başkalarının tercihlerini şekillendirme yeteneğidir. Diğer bir deyişle yumuşak güç çekiciliğe dayanan bir durumdur ve kültür, politik değerler, dış politika gibi üç farklı kaynaktan beslenir^[8,9].

Nye'ye göre yumuşak güç kültürel bir güç olarak değerlendirilebilir. Ancak ona göre yumuşak gücün ekonomik bir güçle özdeşleştirilmesi doğru değildir ve güç kavramına katılan yumuşak ibaresinin ise daha insancıl olduğunu iddia etmek zordur. Nye, yanlış ellerdeki yumuşak gücün korkunc

sonuçları varmış gibi gözüксе de bazı durumlarda belirli hedefler için ahlaki anlamda daha üstün veriler sunabildiğini söylerken, Mohandas (Mahatma) Gandhi veya Martin Luther King Jr.'in uyguladığı yumuşak gücün zaman içinde ılımlı çoğunluğu çekmeyi başardığını ve sonuçlar açısından etkinlik ve etik açıdan etkileyici olduğunu örnek verir^[10] Joseph Nye yumuşak gücün başka bir tanımını şöyle yapmıştır: "İstediyini, zor kullanmak veya para vermek yerine kendine çekme yoluyla elde etme becerisidir"^[11].

Soğuk savaş yıllarının ardından sert güç kavramı yerini yumuşak güçle değiştirmeye başlamıştır. Bu sayede geliştirilen kamu diplomasisinin merkezini yumuşak güç oluşturmıştır.

Kamu diplomasisi; temel olarak yumuşak güç, diplomasi, kamuoyu ve sivil toplum arasındaki ilişkilere dayanmaktadır ve bu durum onu, "yeni bir diplomasi sanatı" haline dönüştürmektedir^[12].

Yumuşak Güç ve Tıp

Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle yeni sorunların, yeni aktörlerin ortaya çıkması nedeniyle yumuşak güç kavramının farklı alanlar üzerinden etkinliğini sürdürdüğünü biliyoruz. Bunlardan bir tanesi de tıptır. Yumuşak gücün tıpta kullanımı, tıbbın tarafsız ve yaşam değerleriyle örtüşen yanlarının bulunması sebebiyle tercih edilmektedir. Böyle politik diplomasisinden daha etkin bir alanın aracılığıyla belli kaygıların giderilmesi mümkün hale gelmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü, küresel sağlık diplomasisini, olumlu değişimi yönetmek ve şekillendirmek için bir araç olarak halk sağlığı, uluslararası ilişkiler, yönetim ve hukuk disiplinlerinden yararlanmak yeteneği şeklinde tanımlamaktadır. Tarihsel anlamda, sağlık diplomasisi insani yardım amacı doğrultusunda ortaya çıkmıştır. Bu kavram hükümetler tarafından kamu yararı için başkalarının davranışlarını olumlu yönde etkilemek için daha fazla kullanılmakta ve yumuşak güç olarak anımsanmaktadır^[13].

Tıp aracılığıyla yumuşak güç kavramının bütünleştiği öykülerden önemli bir tanesi "Hope (Umut)" projesi kapsamında Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin dünyanın dört bir yanındaki tıbbi bakıma muhtaç hastalara yardım etmek için hazırlanmış ABD donanmasına ait bir geminin

hastaneye dönüştürülmesiyle ortaya çıkmıştır. Projenin tasarımcısı Dr. William B. Walsh “Dünyanın her yerindeki topluluklara sağlık eğitimi ve iyileştirilmiş bakım getirecek yüzen bir tıp merkezi” hayalini gerçeğe dönüştürmeyi başardı. Bu fikrini ABD başkanı Dwight D. Eisenhower ile paylaştığında “Amerikalıları anlamayan ve Amerikalıları sevmeyen çok sayıda insan var.” fikrinden hareket ettiğinden bahsetti. 1958 yılında başlayan proje 1974 yılında sona erdiğinde toplamda, yaklaşık 200.000 hastanın çeşitli rahatsızlıkları tedavi edilirken, yaklaşık 19.000 büyük ameliyat gerçekleştirildi. Gemide proje süresince 2500 kadar hekim, hemşire ve sağlık personeli hizmet verdi^[14].

Günümüzde yumuşak güç kavramının bir sağlık diplomasisinin içinde kendisine yer bulmasının ardından, COVID-19 pandemisi için aşı geliştirme çalışmalarının hız ve etkinlik kazanmasıyla bunun bir aşı diplomasisine dönüşme olasılığı olduğunu kabul etmek gerekir.

COVID-19 Aşılarıyla Gelişen Yumuşak Güç Kavramı

Bugün COVID-19’a karşı aşı geliştirme çalış-

malarında önemli aşamalar kaydedilmiştir. Aşının bu hastalıktaki önemli rolü kitle başışıklığının bir an önce oluşturulmasına yöneliktir. Aşıların bulunmasıyla doğal olarak yumuşak güç kavramının öne çıktığı görülmektedir.

Yumuşak güç teriminin etkinlik alanı kapsamında ülkelerin sağlık sistemlerinin ve sağlık politikalarının da önemi vardır. Bireysel sağlık harcamaları ve buna ayrılan payların dengeli dağıtılması ve dünyanın genel sağlık anlayışının yumuşak güç ile ilişkilendirilebilecek yönlerinin bulunması muhtemeldir. Dünya çapında etkili bir bulaşıcı hastalığın sürveyansında uluslararası diplomasiyi etkileyebilecek kadar geniş sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır^[15].

Modern tarihte COVID-19 salgınında olduğu kadar acil bir aşı geliştirme dürtüsü olmamıştır. COVID-19 pandemisine yönelik geliştirilen aşılar da ülkelerin araştırmaları desteklemek için yatırım yaptıkları görülmektedir. Başarılı bir aşının bulunmasının yanında bunun toplu olarak üretilmesi ve eşit bir şekilde dağıtılmasının yolları sorusu cevapsız kalmaktadır. Burada düşük gelirli ülkelerin mali kaynak yetersizliklerinin pandemiyi önlemedeki en-

Resim 1. Hope Projesi kapsamında hastaneye dönüştürülen gemi. Bu proje yumuşak güç kullanımının tıpla olan bağlantısını bir örneğiydi (https://en.wikipedia.org/wiki/Project_HOPE#/media/File:S_S_Hope.jpg).

gellerden birisini oluşturmaktadır^[16].

Oysaki, 24 Nisan 2020'de Dünya Sağlık Örgütü, insani yardım ve özel sektör kuruluşlarıyla ortaklaşa, “güvenli, kaliteli, etkili ve uygun fiyatlı COVID-19 teşhis, tedavi yöntemlerine ve aşılarla adil küresel erişim taahhüdünü teyit etmişti^[17].

2019 yılında yeni viral pandeminin çıktığı ülke olarak kabul edilen Çin, aynı zamanda bu hastalığı yenen ilk ülkeydi. Salgını kendi içinde kontrol ettikten sonra Çin'de koronavirüs diplomasisi denilen bir tür kamu diplomasisi oluştu. Kısaca Çin'in COVID-19 salgınıyla ilgili olarak yürüttüğü uluslararası iletişim iki aşamada incelenebilir: Bunlardan ilki Çin'in bu hastalığı ülke içinde nasıl ele aldığıyla ve önlemleriyle, ikincisi ise diğer ülkelere sağladığı yardımla ilgilidir. Çin'in yüksek vaka oranları ve önlemlerle uğraşan diğer ülkelere bu konuda yaptığı bilgi paylaşımları ve yardımlar yumuşak güç kavramı ile birlikte değerlendirildi. COVID-19 pandemisi dünyada ikinci dalgasını sonbahar 2020'de yaparken, Çin'deki koronavirüs diplomasisi Çin'in bulunduğu aşının da etkisiyle yerini aşı diplomasisine bıraktı^[18].

Artık COVID-19 aşısının geliştirilme sürecinde bulunduğumuz bir dönemde bunun bir tür aşı diplomasisine dönüşme olasılığı vardır. Bu sayede uluslararası güveni ve işbirliğini güçlendirmeye ihtiyaç olduğu görülmektedir. Böylece gelecekte yaşanabilecek yeni salgınlar ve pandemilerde doğru adımların atılması sağlanabilir. Ancak yaşanan güç dengesizlikleri de görmezden gelinemez. Bir tarafta COVID-19 aşı dozlarını satın alan yüksek gelirli ülkeler ile diğer tarafta düşük gelirli ve COVID-19 aşı dozlarını beklemekte olan ülkelerin varlığı bir çelişki oluşturmaktadır^[19].

Uzmanların hemfikir olduğu konu, birçok devletin kendi ulusal, COVID-19 aşılarını üretme ve dünyaya dağıtma çabaları, yeni bir jeopolitik ve yumuşak güç rekabeti biçimini harekete geçirmektedir.

“Hızlı ilerleyen bir pandemide, herkes güvende olmadığı sürece kimse güvende değildir.” sloganıyla hareket eden Dünya Sağlık Örgütü, bir aşı diplomasisi oluşturmak için COVAX^[20] sistemi üzerinden COVID-19 aşılara her ülkenin eşit erişim şansını desteklemek amacıyla yönelik çalışmaktadır. Bilindiği gibi mali açıdan zengin ülkeler

bu erişim şansının kendi ülkelerine yönelik olması için çaba sarf etmektedirler. Mevcut dozların bu ülkelerin kendi nüfuslarını aşlamak için kullanması aşırı milliyetçiliği diye tabir edilen bir başka sonuca yol açmıştır^[21].

Geliştirilen bir COVID-19 aşısının ülkeler arasında adil bir şekilde dağıtılması, adaletli bir dağıtımın gereğidir. Aşının ilk alıcıları hükümetler olacak olsa da, ülkeler arasında yapılacak adil dağıtım, bundan yararlanacak bireyler için ahlaki bir endişeyi yansıtmalıdır. Burada etik açıdan üç temel değer göz önünde bulundurulması gerekmektedir: insanlara fayda sağlamak ve zararı sınırlamak, dezavantajlılara öncelik vermek ve eşit ahlaki ilgi oluşturmaktır^[22].

Son zamanlarda gelişen aşı diplomasisinin yumuşak güçle olan bağlantısı incelendiğinde, aşı üreten ülkelere birisi olan Hindistan'ın AstraZeneca aşısının versiyonunu komşusu olan Myanmar, Bangladeş, Nepal, Sri Lanka ve Maldivler'e dağıtma sözünü 20 Ocak 2021'de vermesi “Aşılar Yoluyla Dostluk (Friendship Through Vaccines)” oluşturma şeklinde isimlendirilen bir kamu diplomasisi oluşturma arzusuyla hareket edilmesine güzel örnektir. Yaşanacak bu benzeri durumlar yumuşak güç hikayesinde yeni bir bölümün başladığını göstermektedir^[23].

Bir başka haberde ise, *The New York Times* yayın kuruluşunun açıklamasında, aşılardan sadece hastalıkları önleme araçları olmadığını, aynı zamanda ülkelerin düşük gelirli ülkelere yumuşak güç sağlama aracı olduğu belirtilerek, Hindistan, Çin ve Rusya gibi büyük aşı üreticisi ülkelerin orta ve düşük gelirli ülkelere aşı dozu bağışında bulunduğu duyurmuştur^[24].

Ülkelerin kendi aşılama oranlarını güvence altına almak için uğraştıkları bir sırada küresel sözlüğe “aşırı milliyetçiliği”, “aşırı yarışı” gibi yanlış ve çirkin kavramların girmesi bu konudaki iyi niyet çabalarını zora sokmaktadır. Bu süreçte farklı bir yaklaşım sergileyen Hindistan, *Aşı Maitri (Vaccine Maitri-Aşı Dostluğu)* kampanyası kapsamında Oxford Üniversitesi ve AstraZeneca lisansı altında üretilen yüzbinlerce Hint yapımı Covishield aşısını yaklaşık 60 ülkeye gönderdi. Küresel aşı üretiminin %62'sini karşılayan ve bir tür farmasötik güç merkezi olan bu ülkenin gergin ilişkileri düzeltmek için COVID-19 aşısını yumuşak güç olarak kullan-

ması farklı bir yaklaşım biçimi olarak kabul edildi. Hindistan'da düşük maliyetli COVID-19 aşısı üretilmesinin bu aşığı almakta zorlanan düşük gelirli ülkelere fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Ancak buradaki bir başka çelişkili nokta aşı üreticisi konumundaki Hindistan'ın 8 Nisan 2021 itibarıyla ülkesinde sadece 87.1 milyon kişiyi aşılmasıdır^[25,26]. Nüfusunun yaklaşık 1.4 milyar olduğu da göz önüne alındığında bu ülkenin aşılama oranının yetersiz olmasının ortaya çıkardığı çelişki dikkat çekicidir.

ABD tarafından bakıldığında ise, tüm nüfus için yeterli aşının tedarik edildiği, Şubat ayında Pfizer ve Moderna ile anlaşmalar imzalanarak 600 milyona yakın doz aşı siparişi verilmiştir. Buna ilave olarak 100 milyon doz Johnson & Johnson aşısının daha sipariş edildiği ve ayrıca Novavax ve AstraZeneca'dan da sipariş talebinde bulunduğu bilinmektedir. Böylece ABD kendi nüfusunun tamamını aşılama yetecek kadar doz aşısına sahip olduğu görülmektedir. Bu aşırı aşı stoklarının ABD'yi bir tür istifçi haline dönüştürdüğü söylenmektedir. Bunun da onu cesur liderlik rolünün gerisine düşürdüğüne ve diğer aşı yoksunu ülkelere yapılacak yardımların uzağında tuttuğuna dikkat çekilmektedir^[27].

COVID-19 aşısı konusunda Çin ve Rusya'nın çabaları Avrupa Birliği'ne yumuşak güç dersleri vermesi şeklinde algılanmaktadır. Çin vatandaşlarına ve 53 ülkeye ücretsiz aşı sağlayan Pekin yönetimi erken aşı teslimatları için düşük ve orta gelirli ülkeleri hedeflemektedir. Buna ilaveten Türkiye, Macaristan ve Sırbistan'a da aşı temininde kolaylık sağlaması Çin'in aşı diplomasisinin önünde yürüdüğünün göstergesidir. Rusya'nın Sputnik V aşısı da Avrupa'da kabul görmeye başladıktan sonra, Almanya'nın Bavyera'da üretilmek üzere 2.5 milyon doz aşı için ön sipariş anlamasını imzalaması bu aşısına olan güvenin artmakta olduğunun bir belirtisidir. Sputnik V aşısıyla ilgilenen bir başka ülke Fransa olmakla birlikte, Sırbistan ve Karadağ'a da bu aşından teslimatların yapılması Rusya'nın aşı diplomasisini geliştirme konusunda kararlı olduğunu göstermektedir^[28].

Etik Değerlendirme ve Sonuç

COVID-19 pandemisi başlangıcı ve yayılımı açısından tüm dünyada tedirginlik ve endişeye

sebepe olmuştur. Bu bulaşıcı viral hastalığın kısa sürede pandemi şekline dönüşmesi, ölümlerin görülmesi önemli bir sağlık sorununun başladığını göstermiştir. Başlangıçta hastalık 65 yaş ve üstü, kronik hastalığı olan gruplarda daha etkili olurken, bugün yeni mutantları sayesinde çocuk yaş gruplarına kadar inen bir seyir gözlenmektedir. Şu an için bu hastalıktan korunabilmek için ülkeler genelinde kitle bağışıklığı oluşturmalarının ve geliştirilen aşılardan uygulanmasının önemi ortadadır. Makalemizde ele aldığımız konuları etik açıdan değerlendirdiğimizde;

Uzun bir süredir siyaset ve politikalarda etkin olan yumuşak güç kavramının sağlık alanı içine de dahil olduğu ve son bir yıldır etkin olan COVID-19 pandemisinde bu konunun gündeme geldiği, özellikle ülkeler arası ilişkilerde yumuşak güce başvurularak, ülkelerin birbiri üzerinde etkiler oluşturmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Buradaki etkinliğin geliştirilen aşılardan ve buna bağlı aşı diplomasisiyle olduğu fark edilmektedir. Ortadaki bir başka sorun ülkelerin aşılara erişiminin kolaylaştırılmasına yönelik çalışmaların yanında, hangi ülkenin ne kadar miktarda aşığı temin edeceğiyle de ilişkili hale gelmiştir. Bu noktada yüksek-orta-düşük gelirli ülkeler arasındaki farkın açılması, aşılara erişim olanakları dahilinde yaşanabilecek etik sorunları artırmaktadır. Aşıya erişebilen ülkelerin vatandaşlarına aşılama yapmasıyla sağlanacak bağışıklama programlarına orta ve düşük gelir grubundaki ülkelerin katılmasının gecikmesi nedeniyle pandeminin kısa sürede etkinliğini azaltması mümkün olmayacak gibi görünmektedir.

Makalemizde de değindiğimiz gibi, gelişen aşı diplomasisinin ülkelerin birbiri üzerindeki çekim gücünü farklı yönde artıracığı düşünülmektedir. Henüz aşılara erişim konusunda atılan adımların zayıflığı da dikkate alındığında, aşığı elde etmekte ekonomik açıdan güçlük yaşayan ülkelerin belki yardımlarla belki de bazı kaynaklarını tahsis etmek şeklinde bunu sağlamaları yine farklı etik sorunları beraberinde getirecektir. Bugün ülkelerin birbirleri üzerindeki hakimiyetlerini artırmaya yönelik devam eden COVID-19 aşısı temininin de zorlaşması yumuşak gücün sınırlarının ne kadar geniş olduğunu göstermektedir. Halen pandeminin devam ettiği bugünlerde aşı üreten ülkelerin bile kendi toplumlarını aşılama güçlüğü çekmesi ve

kitle bağımsızlığını sağlayamaması sonucunda hasta ve ölüm oranlarının yükselmesi etik açıdan bir başka çelişkili durumu özetlemektedir. Burada değerlendirilmesi gereken nokta; COVID-19 aşılarna erişimin sağlığa erişimle özdeş olduğu ve bundan mahrum bırakılmanın etik ve ahlaki açıdan doğru olmadığı yönündedir.

Tıbbın etik ilkeleri arasında yer alan yarar sağlama ile sağlıklı olma hakkının önündeki engellerin kaldırılması gerekmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisinde bunun önemi zamanla daha iyi anlaşılacaktır. Ülkelerin bu aşamadan sonra sağlık politikalarını yumuşak güçle birleştirerek bulaşıcı viral bir hastalığa karşı alınacak önlemlerde olumlu adımlar atılmasını çabuklaştırması lazımdır. Ancak geliştirilmekte olan aşılardan gelecekte belli faz aşamalarını tamamladıktan sonra dünya genelinde sağlığının korunması için her ülkeye eşit düzeyde ve adaletlilik ilkesine uygun bir yararının olup olmayacağı sorusunun cevabı şu an için belirsizdir.

Buradaki örneklerin ortak noktası küresel çapta eşitsizliklerin ortaya çıkması olarak görülebilir. Etik ilkelerin içindeki adaletlilik kavramı bu sorunların çözümüne yönelik argümanları ortaya koyabilir.

Belki bir süre sonra COVID-19 pandemisi etkisini azaltacaktır. Ancak bir sonraki salgının nerede ve ne zaman başlayacağı bilinmezliğini korumaktadır. COVID-19 pandemiden çıkarılması gereken derslerin insanlığın zihninde yer bulması, yaşanmış yanlış tecrübelerin ve uygulamaların üzerinde tekrar düşünülmesinin aynı yanlışların tekrar edilmesinin önüne geçeceğine inanıyoruz.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar bu makale ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

KAYNAKLAR

1. Gattam P, Singh B, Kaur J. COVID-19 and Chinese Global Health Diplomacy: Geopolitical Opportunity for China's Hegemony? 2020; 11(3): 318-40.
2. Umakanthan S, Sahu P, Ranade AV. Origin, transmission, diagnosis and management of coronavirus disease 2019 (COVID-19). Postgrad Med J 2020;96:753-8.
3. World Health Organization (WHO). Naming the coronavirus disease (COVID-19) and the virus that causes it. Available from: [https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-\(covid-2019\)-and-the-virus-that-causes-it](https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/technical-guidance/naming-the-coronavirus-disease-(covid-2019)-and-the-virus-that-causes-it) (Accessed date: 5 Apr 2021).

4. Robinson J, Banerjee I, Leclézio A, Sathian B. COVID-19 and mutations a threat level assessment. *Nepal J Epidemiol* 2021;11(1):983-7.
5. Euronews. Indian COVID-19 variant detected in at least seven European countries: ECDC. Available from: <https://www.euronews.com/2021/04/28/indian-covid-19-variant-detected-in-at-least-seven-european-countries-ecdc> (Accessed date: 5 Apr 2021).
6. Errighi L. COVID-19 and the Global Vaccine Race, *IAI Commentaries*, Issue: 21|19. Available from: <https://www.iai.it/sites/default/files/iaicom2119.pdf> (Accessed date: 5 Apr 2021).
7. Nye JS. *Soft power: the origins and political progress of a concept*. Palgrave Comm Feb 2017;3(1):17008.
8. Yukarıç U. A Critical Approach to Soft Power. *BEÜ SBE Derg* 2017;6(2):491-502.
9. Soft Power 30. What is Soft Power? Available from: <https://softpower30.com/what-is-soft-power/> (Accessed date: 2 Apr 2021).
10. Nye JS Jr. *Think again: Soft Power, Foreign Policy*, 22 Şubat 2006. Available from: http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power (Accessed date: 2 Apr 2021).
11. Nye JS. *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç* (Çev: Rı Aydın), Elips Kitap, Ankara 2005, 6.
12. Özerdem F, Barlas B. COVID-19 Salgınının Türk Kamu Diplomasisine Etkisi. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 2021;10(1):73-98.
13. Divkolay NSH. When health diplomacy serves foreign policy: use of soft power to quell conflict and crises. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness* 2016;10(5):724-7.
14. *Soft Power Through Medicine: The Complicated History of Project HOPE*. Available from: <https://the-rotation.com/soft-power-through-medicine-the-complicated-history-of-project-hope/> (Accessed Date: 3 Apr 2021).
15. Donahue Jr HA. The Soft Power of Solid Medicine. *World Medical & Health Policy* 2010;2(4):83-97.
16. Liu Y, Salwi S, Drolet BC. Multivalued ethical framework for fair global allocation of a COVID-19 vaccine. *J Med Ethics* 2020;46(8):499-501.
17. World Health Organization (WHO). *Commitment and call to action: Global collaboration to accelerate new COVID-19 health Technologies*. Available from: <https://www.who.int/news-room/detail/24-04-2020-commitment-and-call-to-action-global-collaboration-to-accelerate-new-covid-19-health-technologies> (Accessed date: 9 Apr 2021).
18. Kobierecka A, Kobiereck MM. Coronavirus diplomacy: Chinese medical assistance and its diplomatic implications, *International Politics* 2021;8:1-18.
19. Pannu J, Barry M. The state inoculates: vaccines as soft power. *Lancet* (Published online: March 10, 2021) (Accessed date: 5 Apr 2021).

20. World Health Organization (WHO). Available from: <https://www.who.int/initiatives/act-accelerator/covax> (Accessed date: 5 Apr 2021).
21. Forland S, Sanka S. Shaping Soft Power in the Post-Pandemic World through "Vaccine Diplomacy". Feb 10, 2021. Available from: <https://www.americansecurityproject.org/will-vaccine-diplomacy-shape-soft-power-in-the-post-pandemic-world/> (Accessed date: 3 Apr 2021).
22. Ezekiel JE. An ethical framework for global vaccine allocation. *Science* 2020;369(6509):1309-12. Available from: <https://science.sciencemag.org/content/369/6509/1309> (Accessed date: 9 Apr 2021).
23. Ellwood D. Vaccine Diplomacy: A New Chapter in the Story of Soft Power. Mar 17, 2021. Available from: <https://us-publicdiplomacy.org/blog/vaccine-diplomacy-new-chapter-story-soft-power> (Accessed date: 5 Apr 2021).
24. Global Health Now. Vaccines Are the New Soft Power, *Global Health Now*, March 2, 2021. Available from: <https://www.globalhealthnow.org/2021-03/vaccines-are-new-soft-power> (Accessed date: 5 Apr 2021)
25. India's smart vaccine diplomacy, Shashi Tharoor, *The Strategist*. Available from: <https://www.aspistrategist.org.au/indias-smart-vaccine-diplomacy/> (Accessed date: 3 May 2021).
26. Sharun K, Dhama K. India's role in COVID-19 vaccine diplomacy. *J Travel Med* 16 Apr 2021.
27. Fortune. Unless the U.S. changes its vaccine policy, the world will look at us like hoarders, Ksilya Prasad, *Fortune*. Available from: <https://fortune.com/2021/04/04/us-vaccine-hoarding-nationalism-diplomacy-china-russia-india/> (Accessed date: 3 May 2021).
28. Leigh M. Vaccine diplomacy: soft power lessons from China and Russia? *The Brugel Newsletter* Available from: <https://www.bruegel.org/2021/04/vaccine-diplomacy-soft-power-lessons-from-china-and-russia/> (Accessed date: 3 May 2021).

Yazışma Adresi/Address for Correspondence

Arş. Gör. Seçil ÖZÇİFTÇİ

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Tıp Tarihi ve Etik Anabilim Dalı
İzmir-Türkiye

E-posta: ozciftcisevill@gmail.com